

AMME HUKUKU II

KARŞILIKSIZ ÇEK

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

Giriş :

I. — Bu etüd karşılıksız çek keşidesi konusunda mukayeseli hukuktaki yeni eğilimleri ve değişiklikleri belirtmek, bu bakımdan Türk hukuku üzerinde bir değerlendirme yaparak bazı önerilerde bulunmak amacını gütmektedir.

Bilindiği üzere çek bir kambiyo senedir. Çeki keşide eden muhatabı olan bankaya, çekten yararlanacak kişiye, çekte belirtilmiş olan meblâğı, kendisine ait hesaptan ödemesini emreder (1).

Bugünkü uygulamasında çek bir tür tediye aracı, adetâ sahibinin kendisine özgü parası niteliğindedir. Çek kullanılmasının toplumsal hayatta bu derecede yaygınlaşmasının nedeni çekin keşide edenleri bakımından sağladığı güvenlik ve bir miktar da yararı nedeniyledir: Şehir suçluluğunun ve bu arada yağma suçlarının bu derecede yaygınlaştığı bir dönemde insanlar üzerlerinde para taşımak istememektedirler. Para taşımamak kişiyi çeşitli saldırılardan korumakta ve bu arada parasını başkalarına kaptırmasını da engellemektedir. Ayrıca bazı sistemlerde çek, faiz alınabilmesini de sağlamaktadır.

Bankalar bakımından çekin yaygınlaşması, mevduatın büyük ölçüde artmasına neden oluyor; bu yolla tediye edilen meb-

(1) Çekin tarihçesi hakkında bk. Reha Peroy, Kıymetli Evrak Hukuku, 6. bası, İst. 1977, s. 220.

lâğlar bir yandan bankanın kredi işlemlerinde kullanılmakta ve kâr sağlamakta, bir yandan da finansman ihtiyacının karşılanması yönünden kolaylıklar temin ederek millî ekonomiye hizmet etmektedir. Görülüyor ki, çek bireysel bakımdan yararlı olduğu kadar toplumsal yönden de faydalı bir araçtır. Bu nedenlerledir ki, çekin yanında, ödemeyi kolaylaştırmak üzere banka çekleri, posta çekleri, kredi kartları gibi yeni bir takım tediye araçları ortaya çıkmıştır.

2. — Ancak toplumsal hayatta yararlı olan her aracın, bazı kişiler tarafından amacından saptırılarak, haksız yararlar elde edilmek üzere kullanılması sosyal bir gerçektir. Çek konusunda da bazılarının bankalarda karşılığı bulunmadığı halde mal ve hizmetleri karşılıksız olarak elde etmek amacıyla çek keşide ettikleri ve kişilerin böylece büyük zararlara uğramalarını sonuçlamakla beraber, yukarda yararlarından söz etmiş bulunduğumuz çek ile tediye konusunda güvensizlik yaratarak, gerek birey, gerek toplum bakımından çok faydalı bir gelişmeyi yavaşlatmaya da neden olabileceklerinden ceza müeyyideleri ile bu suistimalleri önlemek düşünülmüş ve karşılıksız çek keşidesi suçu meydana getirilmiştir.

Bu suçların çok geniş ölçüde işlenmelerinde bankaların da hissesi bulunduğu bugün artık kabul edilmekte ve bankaların sorumluluğunu tesis edecek hukukî esaslar getirilmektedir. Gerçekten bankalar çek hesabı açmak isteyenler hakkında yeterli derecede dikkat göstermemek, teminat aramamak, hemen herkeşe çek defteri vermek, çok gevşek bir ticarî politika uygulamak, bazı müşteriler için zımnî krediler açmak gibi uygulamalarıyla söz konusu suçların sayısının artmasına neden olmaktadır.

İstatistik bilgiler :

3. — Suç, günümüzde özellikle Avrupa ülkelerinde mülkiyete karşı işlenen fiiller arasında en büyük oranı oluşturmaktadır. Bir kaç misal verelim:

Avusturyada hileli ya da hilesiz olarak mülkiyete karşı işlenen suçların toplamı Adalet bakanlığı istatistiklerine göre 1973 yılında 142.760 idi. Bu toplamdan 40.592 si yani yaklaşık olarak % 35 ini karşılıksız çek keşidesi cürümleri oluşturmaktadır.

Fransada 1975 yılında mala karşı işlenen cürümler arasında hırsızlıktan sonra 142.558 sayısı ile karşılıksız çek keşidesi gelmektedir. Durum, hem de 1974-1975 arasında suç sayısında % 22, 1970 ten sonra ise % 27 oranında bir azalma olduğu halde, köyledir. Kaldı ki, sözü geçen oranlar arasında gerçek bir azalma çok, ilerde değineceğimiz gibi mevzuatta meydana getirilmiş olan değişiklikler sonucu ortaya çıkan durumu yansıtmaktadırlar. İlerdeki bahislerde Fransız mevzuatına deyindiğimizde bu konuya yeniden döneceğiz.

İtalyada durum şöyledir: 1968 yılında mala karşı işlenen suçların toplamı 889.782 ve karşılıksız çek keşidesi suçunun sayısı ise 120.465 idi. Böylece karşılıksız çek keşidesi suçu mükiyete karşı işlenen tüm suçların % 13,54 ünü oluşturmuştur. 1975 yılında toplam 1.894.620 ve karşılıksız çek keşidesi ise 142.850 sayısında olmuştur (2).

Federal Almanyada 1976 yılında karşılığı bulunmadığı için ödenmeyen çekler toplamı 1.470.000 dir. Bu miktar Almanyada bir yılda keşide edilen çeklerin % 2-2,5 oranını oluşturmaktadır.

Almanyada karşılıksız çek keşidesi fiilleri hakkında dolandırıcılığa ait hükümler uygulanmaktadır. Bu hususta ise dolandırıcılık suçlarının tümüne ilişkin rakkamlar dışında çeklere özgü miktarın ne olduğunu saptama imkânı yoktur. Ancak maliye ve kredi konularında gerçekleştirilen dolandırıcılıklardan haklarında polis takibatı yapılanların sayısı 1976 yılında 43.975 olmuştur.

Görülüyor ki, karşılıksız çek keşidesi suçları, mala karşı işlenen fiiller arasında en geniş yeri tutmakta ve dolayısıyla ceza mahkemelerini en çok meşgul eden, onların en ziyade zamanını alan cürümlerden bulunmaktadır. Bu nedenledir ki, muhtelif memleketlerde karşılıksız çek keşidesi suçlarını tümüyle cezalandıracak yerde dekriminalizasyon yoluyla girmenin ve fakat aynı zamanda söz konusu fiilleri azaltacak, işlenmelerini engelleyecek çeşitli tedbirlere başvurmanın daha iyi sonuçlar meydana getirip

(2) Bu sayılar için bk. Le rapport du comité restreint sur la décriminalisation, partie spéciale, chapitre 2 Infractions en matière de chèques de cartes de credit, de contrats de ventes à crédit et de filouterie, définitif (Conseil de L'Europe, 20 fév. 1978, PC-R-DC (77)). Bu eserde bundan böyle (rapor) sözcüğü ile söz konusu rapora atıf yapılacaktır.

getirmeyeceği düşünölmeye başlanmış ve hattâ bu bakımdan, bazı ölkelerde mevzuat değışikliklerine başvurulduğu gibi, iki numaralı notta sözünü ettiğimiz Avrupa Konseyi komitesinde de bu konuda ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Tepki biçimleri :

4. — Çek uygulamasının başlaması ve karşılıksız çek keşide edenlerin artmaya doğru gitmesiyle beraber devletler böylece yeniden ortaya çıkan söz konusu suistimal biçimine karşı iki yolla tepkide bulunmaya başladılar: Avusturya, Danimarka, Federal Almanya, İngiltere, Hollanda, Türkiye gibi memleketler, sözü geçen eylemleri cezalandırmak hususunda özel hükümler meydana getirmeye gerek duymadılar ve bu fiilleri Ceza Kanunlarının dolandırıcılık, sahtecilik suçlarını saptayan hükümleriyle karşıladılar.

Buna karşılık Fransa, İtalya, İsveç gibi memleketler karşılıksız çek keşidesini dolandırıcılık suçunun şart ve unsurları dışında cezalandırmak amacıyla, özel hükümler geliştirmişlerdir. Hattâ Fransa, İtalya ve İsveçte basit ihmal halinde bile, karşılıksız çek keşide edeni cezalandıran hükümler vardır.

Ancak fiili dolandırıcılık ya da sahtecilik hükümlerine göre veya ayrı özel hükümler meydana getirerek cezalandıran memleketler, son yıllar içinde etkin bir önleme politikasının gereklerinden olmak üzere bir kısım hüküm değışiklikleri yapmışlar, yenilikler getirmişlerdir.

Yeni önleyici tedbirler :

5. — Avrupa memleketlerinde, karşılıksız çek keşidesi fiillerini önlemek ve müstefitleri korumak bakımından öngörölen bir tedbir de «çeklerin garanti edilmesi» sistemi olmuştur. Böylece keşideciye çek defterini kullanması için tevdi etmiş bulunan banka, müstefide verilmiş ve kendi üzerine çekilmiş bulunan çekin bedelini, karşılığı olmasa da, ödemeyi taahhüt etmiş bulunmaktadır. Genellikle bu taahhüt miktarı belirli bir sınırı aşmayan çekler bakımından geçerli sayılıyor. Fransa, Danimarka ve İsveçte durum böyledir. Buna karşılık Avusturya, Federal Almanya, Hollanda gibi memleketlerde söz konusu taahhüt daha fazla mik-

tardaki bedelleri içeren çekler bakımından da kabul edi'mektedir. Elbette ki, söz konusu garanti, keşideciyi yürürlükteki hüküm'ere uymak mecburiyetinden kurtaramaz. Ancak çekin lehtarının hakkını teminat altına alır ve böylece toplumsal bakımdan çeke karşı itimadın azalmamasını sağlar.

Çeklerin garanti edilmesi sistemi, karşılıksız çek keşidesi suçlarını önlemek bakımından çok esaslı bir tedbir niteliğindedir. Bu sistem bankaların her önüne gelene çek defteri vermelerini önlemekte ve böylece uygun bir istihbarat sistemiyle, ellerindeki çekleri kötüye kullanabilecek kişilerin eylemleri belirli bir ölçüde önlenmiş olmaktadır. Fransada 3 ocak 1975 tarihli kanun çek hesabı açmak için önceden mutlaka Fransa bankasından bilgi istemek mecburiyetini koymuştur. 1976 yılında böylece Fransa bankasından, bankalarca istenen bilgi sayısı 5.986.862 olmuştur.

Gerçek şudur ki, karşılıksız çek keşidesi suçuna karşı en gerçekçi ve esaslı tedbir bankalardan gelebilir.

Biraz aşağıda karşılıksız çek keşidesi bakımından bazı Avrupa ülkeleri mevzuatına göz atılacaktır (3).

Mukayeseli hukuk :

6. — *Fransa*: Bu ülke ötedenberi karşılıksız çek keşidesini özel hükümlerle cezalandırmıştır. Suç, keşide edilen çekin karşılığının bulunmaması ile oluşmakta idi. Fransız Ceza Kanununun 405. maddesi ve 30 ekim 1975 tarihinde yürürlüğe giren kanun, 14 haziran 1865 tarihli kanunun yerini almış ve bunun yerini de 3 ocak 1972 tarihli bir kanun ve kanun kuvvetinde kararnameler almıştır (4). Sonradan 75 numaralı ve 3 ocak 1975 tarih'i kanun ve 3 ekim 1975 tarihli kararname bu mevzuatı değiştirmiştir. Böylece getirilen hükümlerin esas amacı çek lehtarlarını mümkün olan en etkin biçimde korumaktır.

1976 ocağından itibaren bankalar hesap açılması ve çek defteri verilmesi bakımından gayet sıkı bir takım düzenlere tâbi kı-

(3) Sözü geçen bilgiler bakımından kaynak 2 numaralı notta belirtilen rapordur.

(4) Bk. Sulhi Dönmezer Kişilere ve Mala Karşı Cürüm'er, 10. bası İst. 1977 s. 344 ve son. Ayrıca bk. bu kitabın notlarındaki eserler.

linmişlerdir. Bundan böyle ceza mahkemeleri Fransa bankasınca kendilerine bildirilen ve ağır ve vahim nitelik gösteren hallerde, yani uygulamada dolandırıcılık niteliği gösteren ve çek keşide etmeleri yasaklanmış bulunan kişilerin çek kullanmaları halinde muahazre etmektedirler. Ayrıca kanun, karşılığı ödenmemiş çek lehtarlarına hukuken sahibi bulunukları bütün haklar mahfuz kalmak kaydıyla, kendilerine verilmesi yasaklanmış kişilere çek defteri veren bankaların sorumluluğunu tesis etmekte ve miktarı bin frankı geçmeyen bütün çeklerin bu bankalarca ödenmesi yükümlülüğünü koymaktadır. 1976 yılında böylece bankalarca ödenmiş çek sayısı 316.649 idi. Ancak bu sayı giderek azalmaktadır.

Yukarda 3 numaralı paragrafta da açıkladığımız gibi, karşılıksız çek keşidesi suçlarında istatistik bakımdan saptanan azalma, söz konusu tedbirlerin 1976 dan itibaren yürürlüğe konulmuş bulunmaları nedeniyledir. Nitekim 1975 yılında Fransada ödenmemiş çek miktarı 1.332.066 sayısında iken bu miktar 1976 da 686.105 e inmiştir. Aslında sayı yukarda belirtilen mevzuat nedeniyle azalmış gözükmemektedir. Gene mevzuat bankalara, bazı kişilerin çek keşide etmek yetkilerini kaldırmak hususunda salâhiyet de vermiş bulunmaktadır. 31 aralık 1976 tarihinde böylece bankalarca çek keşide etmeleri yasaklanmış kişi sayısı 253.387 idi. Mahkemelerce çek keşide etmeleri yasaklanmış kişilerin sayısı ise 1975 e nazaran 1976 da artmıştır. Yukarda da açıkladığımız gibi Fransa bankasınca savcılığa ihbar edilen olay sayısı 1976 yılında, 1975 e oranla % 73 azalmıştır; zira Fransa bankası savcılığa sadece bankalar ya da mahkemelerce çek keşide etmeleri yasaklandığı halde buna muhalefet edenleri bildirmektedir.

7. — *İtalya*: İtalyada karşılıksız çek keşidesini özel olarak cezalandıran kanun suç karşılığı olarak esasta para cezası ve ağır haller için 6 aya kadar hapis cezası koymuş bulunmaktadır. Hile ve sania kullanılması suretiyle karşılıksız çek keşide olunduğu hallerde dolandırıcılık ve sözü geçen suçtan dolayı içtima hükümleri uygulanır. İtalyada Fransadaki mevzuat misaline benzer hükümler getirecek bir kanun projesi hazırlanmıştır.

8. — *Federal Almanya ve Hollanda* :

A. Yukarda da açıklandığı üzere Almanyada çek konusun-

da ceza hükümleri getiren özel kanunlar yoktur. Bu gibi fiiller hakkında Ceza kanununun 263. maddesine göre dolandırıcılık hükümleri uygulanmaktadır. Karşılıksız çek keşidesinin ceza'landırılması için, bütün dolandırıcılık cürümlerinde olduğu gibi «aldatma», «maddî zarar», «failin karşı tarafın uğradığı zarar karşılığı bir yarar elde etmesi» unsurlarının varlığı gerekmektedir. Ayrıca «kast»ın bulunması, elbette ki, şarttır.

Bu nedenle Alman hukukuna göre çeki keşide eden kişi, bunun muhataba ibrazında, karşılığının bankadaki hesabında bulunduğu ya da bulunacağı, ya da bankanın çek karşılığı kadar bir meblâğı kendisine kredi olarak tahsis edeceğine inanmakta ise, kast bulunmayacağı için fiili suç teşkil etmez; suçun teşekkülü için taksir yeterli değildir. Ancak Almanyada muhtemel kast (dolus eventualis) halinde de suçun teşekkül ettiği kabul edilmektedir.

Alman hukuku bakımından dikkati çekici bir faraziye, garanti edilmiş bir çekin karşılığının bulunmaması ve meblâğın bankaca ödenmesi halinde de suçun oluşup oluşmayacağıdır. Gerçekten bu gibi hallerde çekin müstefidinin bir zararı yoktur. Bu nedenle bazı yazarlar bu gibi hallerde dolandırıcılık cürmünün oluşmayacağını öne sürmekte, bazıları ise Ceza kanununun 266. maddesine göre inancı kötüye kullanma cürmünün oluşacağını belirtmektedirler. Ekonomik suçlar üzerinde çalışmakta bulunan bir resmî komisyon, garanti edilmiş çekler bakımından söz konusu tereddütleri izale amacıyla, bankaca ruhsat verilmemiş olduğu halde, garanti edilmiş çek keşide edilmesini müstakil suç olarak saptayan bir öneride bulunmuştur. Bununla beraber bankalar halen, çek konusundaki mevzuatın genişletilmesi bakımından bir ilgi duymamaktadırlar.

Almanyada geçerli usul hükümlerine göre dolandırıcılık dahil mala karşı işlenen cürümlerde önemsiz hallerde dâvâ açılması kovuşturma şartına, yani mağdurun şikâyetine bağlı tutulmuştur; miktarı 40 marktan az olan çekler ise önemsiz sayılmaktadır. Ayrıca az önem taşıyan hallerde kovuşturmadan her zaman vazgeçilebilir; daha önemli ve fakat vahim olmayan hallerde savcı ik usul işlemlerini geçici olarak durdurabilir ya da sorum'u kişi belirli bir meblâğı bir sosyal yardım kuruluşuna yatırır ya da toplumda buna benzer bir hizmet göreceğ olursa kovuşturmadan vazgeçebilir,

Almanyada 1968 denberi bankalar, çek üzerinde Avrupa çek kartı numarası yazılı olmak şartıyla, 300 Alman markına kaçar olan çekleri ödemeyi taahhüt etmiş bulunmaktadırlar.

Avrupa çek kartı, hamiline garanti edilmiş çek keşide etme hakkını vermektedir. Almanyada Avrupa çek kartı her hesap sahibine verilmemektedir. Söz gelimi Almanyada mevcut 33.000,000 hesap sahibinden 10.600,000'i bu kartın sahibidir ve keşide edilen çeklerden % 80'inin muhtevası 300 markı geçmemektedir. Avrupa çeki kart hamili olanlardan bir yıl içinde sadece % 0,02'si kartlarını iadeye davet olunmuşlardır.

1973-1976 yılları arasında Avrupa çek kartı hamili olanların sayısı % 50 oranında artmıştır.

Bankalar Almanyada ödenmeyen çekleri resmî bir organa ihbarla mükellef değildirler. Bankaların çoğunluğu kendi girişimleriyle Avrupa çek kartları geri alınmış olan kişileri özel bir örgüte bildirmektedirler.

Almanyada çek, prensip olarak bankadan kredi sağlanmak için kullanılabilecek bir araç olmamakla beraber, çeki keşide edenin bankanın kendisine kredi yapacağı ve karşılığı olmayan çeki ödeyeceğine inanması için sebepler bulunduğu hal'erde, kanuna aykırı bir suçun varlığı kabul edilmemektedir. Banka ödemedede bulunmayı reddederse, iki karşılıksız çek keşidesi halinde durum çeki keşide edene ihtar yoluyla bildirilmekte ve 3. olayda banka Avrupa çek kartının ve bazı hallerde de çek defterinin iadesini istemektedir.

Belirtilen usul hükümleri nedeniyle bugün genel olarak Almanyada karşılıksız çek keşidesi suçları artık Adliyeyi meşgul edecek çapta bir yük olmaktan çıkmıştır; hattâ bankalar bu gibi fiilleri polise bile bildirmemektedirler. Ancak bir hesabın sırf karşılıksız çek keşidesi maksadıyla açıldığından şüphe edildiği hallerde tam tersi yönde hareket edilmektedir.

9. — B. Hollandadaki durum da çok geniş ölçüde olarak Almanyaya benzemektedir. Bu ülkede de karşılıksız çek keşidesini cezalandıran özel hükümler yoktur. Genel hükümlere göre garanti edilmiş çekler hakkında herhangi bir hükmün uygulanması mümkün değildir.

Garanti edilmemiş çekler hakkında ise, şartları varsa, Hollanda Ceza kanununun 326. maddesine göre dolandırıcılık hükümleri uygulanabilir. Hollanda kanunu dolandırıcılığın oluşması bakımından 3. unsur teşkil eden aldatma biçimlerini sınır'ı o arak göstermiştir. Karşılıksız çek keşidesi bunlardan ancak «*vasıf üzerinde aldatma*»ya girebilmektedir. Kaldı ki, bu husus ta hukukçular arasında tartışmalıdır. Böylece karşılıksız çek keşidesi suçu, uygulamada fiilen dekriminalize edilmiş gibidir.

10. — *İngiltere*: 1968 yılında yürürlüğe konulmuş olan hırsızlık hakkındaki kanunun 515 ve 516. maddeleri uygulanabildiği hallerde karşılıksız çek te cezalandırılabilir. Madde'ler şöyledir:

«515.a (1) suiniyetle veya aldatarak (hile ve sania ile) başkasına ait bir malı sahibini o maldan daimî olarak mahrum kılmak maksadıyla alan kişi bir suç işlemiş olur.

(2) Bu fasılda yer alan hükümler bakımından bir malın mülkiyetini, zilyetliğini elde eden ya da mala el koyan kimse başkasına ait bir malı almış sayılır. Üçüncü şahıslar için malın a'ınması ya da üçüncü şahısların malı almalarına müsaade edilmesi halinde de alma hali oluşur.

(3)

(4) Bu faslın hükümlerinin uygulanmasında aldatma, kasta ya da taksirle, sözle ya da hukuka veya fiile ilişkin tavır veya hareketlerle gerçekleştirilen aldatmaları kapsar. Aldatanın ya da diğer kişilerin maksatları üzerindeki aldatmalar da bu kapsam içindedir.

515.b (1) Suiniyetle ya da aldatarak kendisi ya da üçüncü şahıslar için mâlî bir yarar sağlayan kişi suç işlemiş olur.

(2) Bu maddeye göre, aşağıdaki hallerde, elde edilen mâlî yarar bir kişi lehine elde edilmiş sayılır:

a. Kişinin yükümlü olduğu ya da tutulabileceği bir borç ya da tediye kabul etmesi (tediyenin kanuna uygun olmaması, miktarının azaltılması, tümüyle ya da kısmen ödenmesi ya da borcun ödenmesinin taliki dahil).

b. Kişinin bir sigorta poliçesi elde etmesi, bundan yararlanması, rant elde etmesi, ya da bu işlemler için kolaylıklar sağlanması.

c. Kumarda para kazanabileceği bir iş ya da büroda bir gelir elde etmesi ya da bunu arttırması».

11. — *İsveç* : İsveç hukukuna göre hile ve san'ia kullanılmaksızın karşılıksız çek keşide edilmesi halinde 1932 yılında meydana getirilmiş olan çekler hakkındaki kanunun hükümleri uygulanır. Kanun, karşılığı olmadığını bilerek başkasının zararına çek keşide eden kimsenin para cezasına ve en çok bir yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilebileceği hükmünü koymuştur. Fiil taksir sonucu işlenmiş ise fail hakkında sadece para cezası uygulanır; ağırlatıcı sebepler varsa en çok 6 aya kadar hapis cezasına hükümlenir.

Ancak İsveçte meydana getirilen yeni hükümler, çek keşide edenin kimliğini kontrol bakımından konulan esasları ağırlaştırmış ve bu nedenle karşılıksız çek keşidesi fiilleri 1970'te 40 000'e ve 1973'te 5.000'e düşmüştür. Bankalar artık bu tür fiilleri polise çok nadir hallerde bildirmektedirler, çeki keşide edene bir para cezası vermekte ve ağır hallerde de ona ait hesabı kapatma yolunu tutmaktadırlar.

12. — Yukarda mukayeseli hukuk bakımından aktardığımız açıklamalardan anlaşılmaktadır ki, karşılıksız çek keşidesi fiilleri, ister geleneksel olarak Ceza kanunlarının dolandırıcılığa ilişkin hükümleriyle cezalandırılsın, isterse bu hususta özel hükümler getirilmiş olsun, bugünkü genel eğilim, söz konusu suçların işlenmesini ve bunların mahkemelere sevkini önleyecek tedbir'eri almak, bankaların bu konuda işlenen suçlar bakımından katkıları olduğunu da göz önünde bulundurmak suretiyle, bunların sorumluluklarını arttırmak ve geniş ölçüde fiilî ya da hukukî bakımdan bir dekriminalizasyon yoluna girmektir. Bu eğilim Avrupa'nın bütün ülkelerinde kendisini gösteriyor. Belirli miktarı aşmayan çeklerin, karşılığı olmasa da, bankalarca ödenmesinin mecburî ha'e getirilmesi, kendilerine çek defteri verilecek olanların daha titiz bir incelemeden geçirilmesi hep bu eğilimin sonucudur.

13. — Yukarda sözü edilen ve mukayeseli hukuk bakımından aktarılan bilgilerin kaynağını oluşturan Avrupa Konseyince dekriminalizasyon konusunda teşkil edilmiş komite raporunda, bu konuda dekriminalizasyon bakımından şu faktörlerin göz önün-

de bulundurulması istenilmiştir: Karşılıksız çek keşidesi fiillerinin sayısı, elde edilen sonuca oranla ceza tedbirleriyle müdahalenin neden olduğu gider, bu suçların oluşmasında bankaların da sorumluluğu, çek sisteminin kontrolünü bankalara bırakmak imkânı, ticarî işlemlerde ve insanların gündelik muamelelerinde bir tür özel para olarak çekin önemi, karşılıksız çeklerin çoğalması nedeniyle, ticarî işlemlerde ortaya çıkan güvensizlik, taksir ile ve kasten keşide edilmiş çeklerle büyük ve küçük muhtevadaki çekleri birbirinden ayırmak imkânı.

Komite faktörleri böylece saptadıktan sonra sahtecilik ve hile ve sania ile ve başkalarının haklarını ihlâl amacıyla karşılıksız çek keşidesi fiillerini cezalandırmanın gerekli olabileceğini kabul etmektedir. Esasen bu gibi haller, yerine göre, dolandırıcılık ya da sahtecilik suçlarını oluşturur.

Bunun dışındaki haller için komite değişik dekriminalizasyon biçimleri önermektedir. Öneriler yukarda belirttiğimiz, Fransız, Alman, Hollanda ve İsveç sistemlerinden esinlenilerek öne sürülmektedir. Sözü geçen önerileri buraya aktarmayı yararlı saymadık.

14. — Görülüyor ki, batı memleketleri, sayısı gittikçe artan karşılıksız çek keşidesi suçları karşısında, cezaları arttırarak mücadele etmek yerine tam tersini yapmışlar, fiillerin bir çoğunu suç olmaktan çıkarmışlar, buna karşılık suçların işlenmesini sağlayan vesile ve imkânları kontrol altına almaya çalışmışlar, özellikle çek hesabı açan, defterleri veren bankaların sorumluluklarını arttırıcı, kontrol mekanizması içinde onların etkin rol almalarını sağlayıcı bir yöntem geliştirmişler ve bütün bunlardan yararlı sonuçlar elde etmişlerdir.

TÜRK HUKUKU :

15. — Elimizdeki istatistiklere göre karşılıksız çek keşidesi suçlarının Türkiyedeki genişliği hususunda bilgimiz yoktur. Ancak bu suçların ülkemizde, batı memleketlerine göre, çok daha az oranda işlendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz; zira çek uygulaması henüz memleketimizde kitleye yaygın hale gelmemiştir; uygulama pek dar bir çerçevede içindedir. Yargıtay kararları dergisi-

nin mart 1975 - şubat 1978 tarihleri arasında bu konuda yayınladığı kararlardan sadece beşinden üçü beraatı saptamaktadır.

Bu durum karşısında karşılıksız çek keşidesi bakımından mevzuat üzerinde henüz değişiklik yapılmasını gerektirecek nitelikte bir zorun bulunduğu söylenemez.

16. — Bilindiği üzere kanunlarımızla karşılıksız çek keşidesini cezalandıran bir hüküm bulunmadığından Türkiye Büyük Millet Meclisi 17.1.1929 tarih ve 471 sayılı kararıyla karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlerin Türk Ceza Kanununun 503. maddesinde yazılı dolandırıcılık cürmü gereğince cezalandırılacaklarını saptamıştır.

1926 yılında meydana getirilen ve 865 sayısını taşıyan Ticaret kanununun 610. maddesine karşılıksız çek keşidesini cezalandırmak üzere eklenen hükmün, kanunun meclisteki müzakeresi sırasında çıkarılması üzerine hükümetin maksadı sağlayacak bir fıkrayı maddeye eklemek hususunda yaptığı öneri reddedilmiş ve meclis gerekçeyi şöylece açıklamıştır:

«Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilâvesi tek'if olunmuş ise de; TCK'nın 503. maddesi çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunması hasebiyle cürüm telâkki olunmasını da tahtı teminde bulunduğundan bu surette karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezaî bir tehdid'i kanunîden vareste kalabilmelerine imkân olmadığı ve böylece muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakti olmayanların sania, hile, lâkaydî ve ihmâl ile çek keşide ettikleri takdirde hamilin izrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikâr ve bilhassa Ceza kanununun umumî hükmünün tatbiki halinde bazan hesabının kat'î neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketlerini de yine ahkâm'ı cezaiyede aranılan kast'ı cürmînin fiktanı hasebiyle cürüm telâkki olunmamasını da taht'ı teminde bulunduğundan Ticaret kanununun mezkûr 610. maddesine bir fıkra ilâvesine mahal olmadığı heyet'i umumiyenin 7.1.1929 tarihli 22. in'ikadınının 1. celsesinde tekarrür etmiştir».

Biz ötedenberi bu kararın «bir tür yorum niteliğinde olduğu-

nu» ve o suretle anlamlandırılması gerekeceğini açıklamıştık (5). Kararın yorum niteliğinde bulunmadığını «sadece duraksamaları giderici nitelikte olduğunu» iddia edenler de vardır (6).

Meselenin teorik bakımdan tartışılmasında bir yarar yoktur; esasen yeni Anayasa yasama organının yorum yetkisini de kaldırmıştır. Bununla beraber Türkiye Büyük Millet Meclisinin zarar verici bir eylemin cezalandırılması için yeni hüküm meydana getirmeye gerek olmadığı, kanundaki bir hükmün bu halleri de karşıladığı hakkındaki açıklamasını ancak iki suretle nitelendirmek mümkün olabilir:

Karar ya bir yorum niteliğindedir, ya da atıf, yollama yoluyla cezalandırmadır. Bir kanunun belirli maddeleri arasında yer almadığına göre, kararı yollama yoluyla cezalandırma saymak mümkün değildir, o halde kararın 503. maddeyi, yani var olan bir maddeyi yorumlayıcı nitelikte bulunduğunu kabul etmekten başka bir izah tarzı bulunamaz.

Kanun koyucu bu kararıyla kesin iradesini belirttiğinden buna herhalde uyulması gerekecektir.

Kararda «... muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakdi olmayanların sania, hile, *lâkaydî* ve *ihmal* ile çek keşide ettikleri takdirde hamili izrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikâr ve bi'hassa Ceza kanununun umumî hükmünün tatbiki halinde bazan hecabinin kat'ı neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketlerini de gene ahkâm'ı cezaiyede aranılan kast'ı cürmünün fıkdanı hasebiyle cürüm telâkki olunmamasını da tahtı teminde bulunduğundan...» denilmektedir.

Böylece kararın metninden karşılığı olmadan çek keşide edilmesi halini cezalandırmak üzere getirilmiş bir yollama hükmü olmadığı açıkça anlaşılmaktadır; zira kanun koyucu 503. maddenin şartları bulunduğu takdirde fiilin suç olacağını açıkça belirtmekte ve hattâ kast bulunmadığından cezalandırma imkânı ol-

(5) Bk. Sulhi Dönmezer, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, 10. bası İst. 977.

(6) Sami Selçuk, Çek keşidesinin koşulları ve karşılıksız çek (Adalet dergisi, yıl 65, 1974, sayı 4-5, s. 276).

madığını açıklamaktadır. Böylece taksir ile karşılıksız çek keşide edildiği hallerde 503. madde uygulanamayacaktır. Görülüyor ki, Türk kanun koyucusu, söz gelimi Fransız mevzuatından farklı olarak taksir, ihmal ve teseyyüple karşılıksız çek keşidesinin cezalandırılmaması gerektiğini açıklamıştır; yani yukarıda belirttiğimiz gibi diğer bazı Avrupa memleketleri kanunlarının tuttuğu yolu tercih etmiştir.

Bu bakımdan kararın içindeki bir çelişkiye de işaret etmek gerekir: Kararda «muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası... olmayanların... *ihmal suretiyle* çek keşide ettikleri takdirde bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikâr» bulunduğu açıklanmakla beraber devam ile «... *zuhulen çek keşide edenlerin* hareketlerini de gene... *kast'ı cürmînin fıkdanı* hasebiyle cürüm telâkki olunmaması» gerekeceği açıklanıyor. İhmal, zuhulü de kapsadığından ve ihmal burada taksir anlamına geldiğinden metinde geçen ihmal deyimini bir «*haşiv*» dir ve esasen izleyen ibareler tarafından da bertaraf edilmektedir.

Evvelce bir eserimizde ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi (7), karşılıksız çek 503. maddeyle saptanan dolandırıcılık cürmünün unsurlarını ihlâl eden nitelik aldığı takdirde cezalandırılacaktır; kararın direktifi budur. Böyle olunca fiil esasen 503. maddeyi ihlâl ediyorsa, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı var olsun ya da olmasın bu maddeye göre cezalandırılmak gerekirdi. O halde karardaki yorum niteliği nedir? Kanaatımızca karardaki yorum niteliği, karşılığı olmadığını bildiği halde failin çek keşide etmesinin, yani fail tarafından doldurulan çek formülünün, yaprağının 503. maddeye göre bir hile ve sania teşkil edeceğini saptamaktan ibarettir. Karar böylece yazılan çekin bizatihî «bir kimsenin hulûs ve saffetinden istifade edilerek onu kandırarak nitelikte hile ve sania teşkil ettiğini» soyut olarak ifade etmiş bulunmaktadır; karar artık bu nokta üzerinde tartışma olamayacağını belirtmek istemektedir.

Bu itibarla yargıtayın «çekin borcu temin ve tevsik eden bir belgeden ibaret kalan mahiyetine göre, sanığın yağın alınması için ne gibi hile ve sanialar yaparak ve müştekinin hulûs ve saffetinden faydalanarak onu dolandırdığı ve bu itibarla bahis ko-

(7) Sulhi Dönmezer, s.g. eser, s. 344.

nusu suçun kanunî unsurlarının ne suretle tekevvün ettiği karar yerinde tetkik ve münakaşa olunmadan yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesinin yolsuz olduğu» hakkındaki kararında isabet yoktu (8). Kaldı ki, sonradan Yargıtay bu içtihadını müteaddit kararlarıyla ve isabetli olarak değiştirmiştir. Aksi takdirde, karşılıksız çek keşidesinin 503. maddeye göre cezalandırılması, imkânsız bulunmasa bile, pek güç olacaktı.

Belirttiğimiz husus dışında Meclis kararının başka bir hukukî neticesi yoktur. 503. maddeyi ihlâl edecek surette diğer unsurların gerçekleşip gerçekleşmediği her hal için ayrı ayrı incelenmek gerekecektir.

Dolandırıcılık suçunun unsurlarının nelerden ibaret bulunduğunu ve bunların açıklanmasını bu yazımızda tekrarlamaya gerek görmüyoruz. Bu hususta evvelce yayınladığımız bir kitabımıza bakılabilir (9).

17. — Burada sadece unsurları belirtip karşılıksız çek keşidesi bakımından bunlarla olan uyumu göstermekle yetineceğiz:

1) Karşılıksız çekin, 503. maddeye göre cezalandırılması bakımından çek formülünün usulü veçhile doldurularak lehtarına verilmiş olması «*bir kimsenin hulûs ve saffetinden yararlanılarak onu kandıracak nitelikte hile ve sania yapılması*» unsurunu oluşturur. Ancak çekin lehtarına tevdi anında belirli bir tarih, hattâ saat taraflar arasında saptanmış ve bundan önce bankaya başvurulmaması, paranın belirli bir gün ve saatte bankaya tevdi olunacağı keşideci tarafından lehtara bildirilmiş ise fiil suç olmaz; zira bu halde aldatıcı nitelikte hile ve sania yoktur, mağdur durumu bilmektedir (10).

(8) Kararı zikreden Sami Selçuk, s. 280.

(9) Sulhi Dönmezer, s.g. eser, s. 325 ve son.

(10) Bu husustaki karar metinleri için bk. Sulhi Dönmezer, s.g. eser, s. 345, not 61. Ayrıca bk. Yargıtay Kararlar dergisi c. I, kısım 1975 sayı II, s. 122 (6. Ceza dairesinin E. 1503, K. 1975/1588 sayılı ve 3.4.975 tarihli kararı için. — Bu konuda Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 1.3.1976 tarih ve E. 1976/1590, K. 1976/1710 sayılı kararında şöyle denilmiştir: «Öte yandan kanunsuz suç ve ceza olmaz kuralı dikkate alınarak; lehtarın, başvurma zamanında çekin karşılığının bulunmadığını bilmesi halinde de dolandırıcılık suçunun tekemmül edemeyeceği doktrinde yazarların çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir ... Öğleden sonra bankaya ibrazı hususun-

Buna karşılık çekin muhtevası müstefidine, keşideci tarafından bildirildiği tarihte bankaya yatırılmamış ise hile ve sania üzerindeki tereddüt artık kalkmış ve suç teşekkül etmiş bulunur (11).

2) Çek keşide edenin, verdiği çek karşılığı aldığı bir malın bedelini çekle ödemek gibi bir maddî yarar sağlaması halinde 503. maddeye göre «*hile ve sanialar neticesinde kendisine karşı bunların kullanıldığı kimsenin veya başkasının zararına olarak kendisine veya başkasına haksız bir yarar sağlanması*» unsuru gerçekleşmiş olacaktır.

Bu itibarla karşılıksız çek keşide eden herhangi bir maddî yarar sağlamamış ise, fiil suç olmaz. Söz gelimi vergi borcu için, vergi dairesine karşılıksız çek veren kişi, vergi borcundan kurtulamayacak, vergi gecikme cezasıyla birlikte gene de tahsil edileceği için suç oluşmayacaktır (12).

3) Karşılıksız çek keşidesi halinde lehtarın alacağını tahsil edemiyerek zarara uğramış bulunması «*haksız menfaat elde edilmesinin suç kurbanının veya başkasının zararına olması*» unsurunu ihlâl eder. Vergi dairesine ibraz olunan karşılıksız çek nedeniyle, vergi dairesinin bir zarara uğraması söz konusu olmadığından 503. maddeye göre cezalandırmanın mümkün bulunmaması gibi.

4) Karşılıksız çek keşidesi halinde suçun hamilinin bankaya başvurması üzerine çekin karşılığının bulunmadığının saptan-

da müşteki ile konuşup anlaşarak suç konusu çekin müştekiye verildiği ... anlaşılmış ve öğleden sonra çek karşılığını fazlasıyla aşan paranın aynı gün çalışma saatinin bitiminden önce sanık tarafından çek hesabına aktarıldığı» görüldüğünden. Karar için bk. (Yargıtay Kararlar dergisi c. 4, şubat 1978, sayı 2, s. 297). Aynı dairenin 20.1.1976 tarih E. 1976/274, K. 1976/320 sayılı kararında ise şöyle denilmektedir: «Düzenlendiği tarihte, çekin muhatap bankada karşılığı bulunmadığını bildiği anlaşılan mağdurün çeki bu şekilde kabul etmiş bulunması karşısında hataya düürüldüğü bahse konu olamaz. Yasaya ve uygulamalara göre dolandırıcılık suçunun tekevvünü için lehtarın çekin karşılığının bulunmadığını bilmemesi ve bu suretle aldatılması gereklidir» (Yargıtay Kararlar Dergisi c. 2, mayıs 1976, sayı 5, s. 776).

(11) Karar için bk. s.g. eserimiz, s. 345, not 62.

(12) Ek. 6. Ceza Dairesi, 8.5.1975 tarih, E. 2257, K. 1975/2229 (Yargıtay Kararlar Dergisi, c. I, eylül 1975, sayı 9, s. 114).

ması suçun tamamlandığını belirtir (13). Zira o tarihe kadar zararın gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda şüphe vardır.

5) Karşılıksız çek keşidesi suçunda manevî unsur kasttır. Çeki keşide edenin failin verdiği çekin karşılığının muhatapta bulunmadığını veya belirttiği tarihte bulunmayacağını bildiği halde çeki keşide etmiş bulunması gereklidir (14).

18. — Uygulamada, borcun ödenmemesi halinde, borçlunun ceza tehdidi altına da sokulmasını sağlamak üzere, verilen borç karşılığı borçludan, keşide tarihi borcun tediye tarihi olarak gösterilmiş bulunan çekler alınmakta idi. Borçludan böyle bir çek alınıyor ve borç ödenmediğinde adı geçen hakkında hukukî müeyyidelerle birlikte, bir ceza müeyyidesinin de uygulanmasına çalışılıyordu. Bu suretle medenî toplumların tümünde terkedilmiş olan borç karşılığı hapis, dolaylı olarak Türkiyede hortlatılmaya çalışılıyordu. Belirttiğimiz üzere kanuna karşı hile niteliğinde olan bu tür uygulamalar halinde fiilin suç teşkil etmeyeceğine mahkemelerce doğru olarak karar verilmiştir.

(13) Ceza Genel Kurulu, 23.1.1967 tarih, E. 6/23, K. 13 sayılı kararı (Bk. Sulhi Dönmezer, s.g. eser s. 345).

(14) Bu unsur bakımından müteaddit Yargıtay kararları vardır; sözelimi 6. Ceza Dairesinin 7.4.1971 tarih, E. 1841, K. 1847 sayılı kararında şöyle denilmektedir: «Çekin karşılığının hiç mevcut olmaması veya noksan mevcut olması arasında fark yoktur. Mevcudun, çektiği miktara nazaran çok düşük miktarda bulunuşu sanığın karşılıksız çek tanzim kasdının varlığını gösterir» (Resmî Kararlar Dergisi, yıl 6-1971, III/2 s. 50-51. 6. Ceza Dairesinin 24.6.1976 tarih, E. 1976/3997, K. 1976/4014 sayılı kararı: «Konya İş Bankası Zafer Şubesi 5.3.1976 tarihli yazılarında düzenlendiği tarihte karşılığı olmadığı ve başka bir bankadan bu hesaba nakledilmek üzere sanık tarafından yapılmış bir müracaat bulunmadığı gözetilmeden yazılı şekilde sanığın beraatine karar verilmesi bozmayı gerektirir». 6. Ceza Dairesinin 4.5.1977 tarih, E. 1977/3135, K. 1977/3137 sayılı kararında şöyle denilmiştir: «... Muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası olmayanların sania, suiniyet, lâkaydî ve ihmal ile çek keşide ettikleri takdirde hamili izrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü işlemiş olacakları âşikâr ve TBMM nin 7.1.1929 tarih ve 471 sayılı kararında da keyfiyetin bu yolda ve aynen açıklanmış bulunmasına göre bankada parası olmadığını bildiği halde müşterilere çek düzenleyip veren sanığın eyleminin sözü edilen suçu gerçekleştirdiği gözetilmeden yazılı düşüncelerle ve özelliği olan hâdiseler dolayısıyla verilmiş bazı Yargıtay Kararları emsal gösterilmek suretiyle beraatine karar verilmesi bozmayı gerektirir» (Yargıtay Kararlar Dergisi, c. 3, eylül 1977, sayı 9, s. 1322).

ÖNERİ :

19. — Halen Türk hukukunda geçerli durumu böylece belirttikten sonra yukardaki bahislerde açıkladığımız yeni cereyanlar bakımından Türk hukukunda bu konuda yeni hükümler getirilmesi ya da 503. madeye bazı ekler yapıp yapılmaması gerekip gerekmediği hususunun tartışılması gerekir.

Adalet Bakanlığının kanun, plân, araştırma genel müdürlüğünce İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanlığına yazılan ve cevaplandırılması hususunda Dekanlık makamınca görevlendirildiğimiz 432 sayılı ve 7.8.1978 tarihli bir yazıda «Türkiye Bankalar Birliğince ekonomik yaşamda büyük yeri olan çek kullanımının, güvensizlik nedeniyle yaygınlaşmaması karşısında bu konuda TCK ya özel hüküm getirilmesi ve ceza miktarının da arttırılması önerilmiş bulunmaktadır» denilmektedir.

Görülüyor ki, Bankalar Birliğince yapılan teşhis ve buna dayanan öneri batı memleketlerinde 1975 yılından beri çek konusunda uygulama ve mevzuatta gerçekleştirilmiş olan ve yukardaki bahislerde aktarılan gelişmelere tümüyle zıttır. Avrupanın bütün ülkeleri karşılıksız çek keşidesi suçu bakımından bir dekriminalizasyon yöntemi içine girmiş buldukları halde bizde Bankalar Birliği tam tersine özel hükümler ve cezaların arttırılmasını istemektedir.

Söz konusu görüşe katılmak imkânı yoktur. Bir kere Avrupa ve Amerikada çek kullanılmasının yaygınlaşması sebeplerinden birisi de, o ülkelerde genel olarak çok suç işlenmesi nedeniyle insanların üzerlerinde para taşımak istememeleri, yani memleketteki âsâyişsizliğe karşı çek kullanmanın bireyler için bir tür emniyet süpabı teşkil etmesidir. Ama asıl neden belirli bir ekonomik oluşma ve itiyadın meydana gelmesidir. Türkiyede insanlar nihayet şunun şurasında son 30 yıl içinde paralarını bankalara yatırma itiyadını kazanmışlardır; çek kullanma bu itiyadın gelişmesinden sonra ortaya çıkar. Yoksa bu gün Türkiyede «çek kullanımının güvensizlik nedeniyle yaygınlaşmadığı» hususundaki beyanda hiç mi hiç isabet yoktur.

Türkiyede insanları çek kullanmaya alıştırmak bakımından hiç bir şey yapılmamış iken durumu bu konuda özel hükümler

bulunmamasına ve cezaların azlığına bağlamak kabul edilebilecek bir şey değildir. Bugün çek kabul etmeyenler ya da mudilere çek defteri vermekte bu kadar hasis davranan bankalar cezalar ağırlaştırılınca suhulet mi göstermeye başlayacaklardır? Bütün mesele çek kullanmanın sağlayacağı bazı küçük yararlar tesis etmek ve bunları halka bildirmeye, telkin etmeye bağlıdır.

Bugün devlet bile memurlarının maaş'arını çekle ödemezken insanlarımızı çek kullanmaya alıştırmak nasıl mümkün olabilir? Kaldı ki, emeklilerin üç ayda bir paralarını almak üzere İş Bankası gişeleri önünde çektiklerini izale bakımından bile bir şey yapılmamaktadır. İş Bankası şubeleri emeklilere birer çek hesabı açmayı ve emeklilerin maaşlarıyla orantılı küçük bir kredi marjı kabul etmeyi deneseler bir anda binlerce emekli çek kullanmaya başlar. Bugün yabancı memleketlerdeki bankalar yabancı öğrenciler için bile böyle küçük kredi marjları tanımaktadırlar.

Geçen bahislerde çek bahsinde bankalara Fransada, Almanya'da, Hollandada yüklenen sorumluluklar uzun boylu izah edilmiştir. Türkiyedeki bankalar da topluma karşı bu tür sorumlulukları kabul etmeye başlarsa çek kullanma itiyadı gittikçe yaygınlaşır.

Çekin yaygınlaşması konusuyla cezaların azlığı çokluğu arasında bir ilişki yoktur. Bu bir alışkanlık, eğitim sorunudur ve bu hususta başta gelen girişimlere bankalar özellikle önem vermeli-dirler. Yoksa karşılıksız çek keşidesi suçunun pek az sayıda işlendiği bir ülkede cezaları arttırmak bizce tam tersine çek kullanılması bakımından alerji yaratır ve bu husustaki cılız istidatları da büsbütün yok eder. Bu itibarla biz cezaların arttırılmasına kesin olarak karşıyız.

20. — Şimdi bu konuda yeni bir mevzuat düzenlenmesine başvurmak gerekip gerekmediği konusuna deyineceğiz: 1977 yılında yapılan 10. basısında bir eserimizde şöyle demiştik (15): «Bu şekilde 503. maddenin karşılıksız çekler bakımından ihtiyaçları karşılayacak bir koruma sağlamadığı muhakkaktır. — Yabancı hukukta olduğu gibi mevzuatımızın da özel hükümlerle durumu ayrıca düzenlemesi çok daha uygun olurdu».

Hemen açıklayalım ki, konuyu bu etüd dolayısıyla çok daha yakından inceledikten ve dünya memleketlerindeki yeni eğilimle-

(15) Sulhi Dönmezer, s.g. eser, s. 346.

ri de gözden geçirdikten sonra evvelce belirttiğimiz bu görüş üzerinde eskiden olduğu kadar ısrarlı değiliz. Aslında belirtilen görüşümüz Yargıtayın 1970'lere kadar olan ve kanaatımızca yerinde bulunmayan içtihatlarının etkisiyle öne sürülmüş idi. Oysa, gene yukarda belirtildiği gibi, Yargıtay içtihatlarını değiştirmiştir. Artık karşılıksız çek keşidesi hile ve sania sayılmakta ve 503. maddedeki diğer unsurlar da gerçekleşirse fail hakkında ceza verilmektedir. 503. maddenin ihtiva ettiği cezalar da kanaatımızca yeterlidir.

Bizce önemli olan husus bankaların yukarda belirtilen biçimde sorumluluk taşımalarını sağlayacak hükümler getirmektir. Esas görüşümüz budur.

21. — Karşılıksız çek keşidesi bakımından yeni hükümler getirilmek istendiğinde ise aşağıdaki soruları cevaplandırmak ve buna göre bir yol tutmak gerekir:

1) Karşılıksız çek keşidesinin kasten gerçekleştirildiği hallerde suç teşkil etmesi gerektiği hususunda şüphe yoktur; mesele, fiilin taksirle gerçekleştirildiği hallerde de suç olup olmamasıdır.

Kanaatımızca yeni bir hüküm getirilecekse her iki halde de fiil suç olmalı, ancak taksir halde çok daha az ceza ile yetinilmelidir.

2) İkinci soru çek bedelinin az veya çok oluşuna göre cezada fark yapıp yapılmaması ve miktarı belirli bir sınırı aşmayan çekleri, çek defterini veren muhatap bankanın ödemekle yükümlü tutulup tutulmamasıdır.

Kanaatımızca fark yapılmalı ve az önemli hallerde sadece para cezasına hükmedilmeli ve hattâ gerektiğinde hâkim cezayı tümüyle kaldırabilmelidir. Bankalar bedeli belirli bir miktarı aşmayan karşılıksız çekleri lehtariarına ödemekle yükümlü tutulmalıdırlar. Yukardaki bahislerde açıklandığı üzere bu takdirde bankaların daha dikkatli hareket ederek önüne gelenlere çek defteri vermemeleri sağlanacağı gibi asıl önemlisi küçük miktarları ihtiva eden çeklerin bu surette kabul edilmesi, yaygınlaşması ve halkın geniş ölçüde çek kullanmaya teşvik edilmesi mümkün olur.

3) Koğuşturma açıldıktan sonra belirli bir süre içinde Türk

Ticaret Kanununun 722. maddesinin kapsamına giren hususları kendiliğinden yerine getiren fail bakımından bir faal nedamet hali kabul edilerek ceza kaldırılmalı ya da cezanın türünde değişiklik yapılmalı mıdır?

Kanaatımızca bu gibi hallerde sadece para cezasıyla yetinilmeli ve böylece zararın telâfisini teşvik edici bir politika uygulanmalıdır. Esas hedef failleri cezalandırmak ve mahkemeleri işgal etmek değil, çek bedellerinin ödenmesini sağlamak olduğundan böyle bir hükmün amaca ulaşılması yönünden yarar sağlayacağı hususunda şüphe yoktur.

4) Garantili çeklerin ya da tediye kolaylığı sağlayan kartların kullanılması halinde ceza arttırılmalı mıdır?

Bu gibi hallerde kanaatımızca cezanın arttırılması yerinde olur.

5) Suçun takibi şikâyete bağlı olmalı mıdır?

Kanaatımızca, herhalde suçun kovuşturulması çek lehtarlarının ya da muhatap bankanın şikâyetine bağlı olmalıdır.

Belirttiğimiz sorular ve cevaplarını göz önünde bu'undurarak aşağıdaki biçimde bir kanun metninin meydana getirilmesi ve bunun Ceza kanununun 506 ve 507. maddelerinin birleştirilerek 506. madde haline getirildikten sonra boşalacak 507. maddeye konulması görüşünderiz.

Madde 507 :

1) Karşılığı bulunmadığı halde çek keşide eden veya bu durumda olduğunu bildiği bir çeki ciro eden kimse ... hapis ve ... para cezasıyla cezalandırılır.

2) Karşılığı olmayan bir çeki bilerek keşide eden, ya da garantili çek ya da banka kartı kullanmak suretiyle fiili işleyenler hakkındaki ceza üçte bir oranında arttırılarak hükmolunur.

3) Çek bedelinin Bankalar Birliğince saptanıp ilân edilecek miktarı aşmaması halinde sadece para cezasına hükmolunur. Bu gibi hallerde fiil taksir ile işlenmiş ise hâkim hal ve şartları göz önünde bulundurarak cezanın tümüyle kaldırılmasına da karar verebilir. Belirlenen miktarı aşmayan çeklerin bedeli, çek hesabı açmış bulunan banka tarafından lehtarına ödenir.

Bu çeşit çeklerin ne suretle doldurulacakları ve çeki keşide edenlerin kimliğine ilişkin ne gibi bilgileri ihtiva etmeleri gerekeceği Bankalar Birliğince belirtilir.

4) İşlenen suçun niteliğine göre mahkeme ayrıca failin beş seneye kadar uzayabilecek süreler içinde bankalarda çek hesabı açabilmesini ve çek kullanmasını yasaklayabilir. Haklarında böylece yasaklama kararı verilmiş olduğu halde çek hesabı açtıran ve bilerek böyle bir hesabı açanlar hakkında 1. bentte yazılı cezalara hükmolunur.

5) Ceza kovuşturması açıldıktan ve fakat henüz mahkemece hüküm verilmeden önce Türk Ticaret Kanununun 722. maddesi gereğince çek hamilinin müracaat hakkının kapsamına giren hükümleri yerine getiren kimse hakkında yalnız para cezasına hükmolunur.

6) Suçun kovuşturulması çek lehtarının ve garantili çek ve çek bedelinin banka tarafından ödenmesi hallerinde bankanın şikâyetine bağlıdır.